

VARGA NORBERT*

A kartell-eljárásjogi szabályok bemutatása

Egy konkrét ügy kapcsán

A kartellek szabályozása anyagi jogi és alaki jogi értelemben az 1931. évi XX. tc.-ben valósult meg Magyarországon először. A kartelljognak egy sajátos területét képezte az ún. kartellrendészeti jog, ami szoros összefüggésben állt az állam kartellfelügyeleti hatalmával, ami nem jelentett más, mint szoros értelemben véve a közgazdaság és a közjó védelmét.¹ Ez az eljárás magába foglalta a rendbírságolást.²

A kartelltörvény szerint rendbírsággal azt lehetett büntetni, aki a kartell-megállapodást, vagy határozat bemutatását elmulasztotta és mulasztásának okát nem igazolta, aki a közgazdasági miniszternek az ügy kivizsgálása érdekében intézett felhívásának nem tett eleget, azaz adatközlési kötelezettségét nem teljesítette, vagy az intézkedés foganatosítását akadályozta.³ E körbe tartozott az is, aki olyan határozat vagy megállapodást hajtott végre, amelynek végrehajtásától a Kartelbírság korábban eltiltotta, vagy a Kartelbírság által tiltott magatartást tanúsított, vagy tevékenységet folytatott.

Az első két esetben az illetékes törvényszéknek kellett eljárni az ügyben. A kincstári jogigazgatónak a miniszter indítványa alapján benyújtott kérelmével indult az eljárás. A harmadik esetben a Kartelbírság járt el, ami hivatalból is indíthatott bírságolási eljárást. A Kartelbírság járt el abban az esetben is, ha már ismételten és eredménytelenül történt meg a bírság kiszabása a második és a harmadik esetben, a közgazdasági miniszter indítványára, vagy újabb közérdekű perben a jogügyigazgató indítványára, ha a kereskedéstől vagy az iparüzéstől végleg vagy határozott időtartamra történő eltiltását javasolták.⁴

A törvényszék előtt indított bírságolási eljárásban a kereskedelmi vétségek esetében követendő eljárási szabályokat kellett alkalmazni, amelyet az 68,400/1914. I. M. rendelet

* egyetemi docens, Szegedi Tudományegyetem

¹ A kutatást az EFOP-3.6.2-16-2017-00007 azonosító számú, *Az intelligens, fenntartható és inkluzív társadalom fejlesztésének aspektusai: társadalmi, technológiai, innovációs hálózatok a foglalkoztatásban és a digitális gazdaságban* című projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap és Magyarország költségvetése társfinanszírozásában valósul meg. A Kartell-jogtörténeti kutatást a Gazdasági Versenyhivatal támogatta. A törvényi szabályozás előzményeihez: STIPTA ISTVÁN: *A gazdasági versenyt szabályozó megállapodásokról szóló 1931. évi XX. tc. Versenytükr* 2016/XII. évf. különszám II. 61–63. pp.

² HARASZTOSI KIRÁLY FERENC: *A kartel*. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1936. 546–547. pp.

³ LÖW TIBOR: *A gazdasági versenyt szabályozó megállapodások bemutatásáról*. Magyar Jogi Szemle 1935/XVI. köt. 350. p.

⁴ LÖW 1935, 351. p., DOBROVICS KÁROLY: *A karteljogi rendbüntetés gyakorlata*. Közgazdasági Értesítő 1934/XXIX. 33. sz. 10. p., DOBROVICS KÁROLY: *A kartelltörvény három évi gyakorlata*. – *A kartelszerződés érvényességi kérdései*. Közgazdasági Értesítő 1935/XXX. 4. sz. 9. p.

szabályozott.⁵ Ebben a rendeletben rögzített eljárási szabályokat, akkor kellett alkalmazni, ha nem közérdekű perről volt szó, hiszen ebben az esetben a Kartelbírósnak kellett eljárni (1931. évi XX. tc. 15. §).

A kartell-eljárásjogi szabályokat leginkább a joggyakorlat alapján lehet rekonstruálni, amelyet jelen esetben egy konkrét ügy elemzésén keresztül kívánok bemutatni a továbbiakban.

A budapesti törvényszék a kincstári jogügyigazgatóság 1583/1933/III. számú feljelentése alapján a Vágó Rezső részvénytársaság és a Magyar Keményfaipari részvénytársaság Budapesten bejegyzett cégek, valamint azok igazgatósági tagjai ellen indított ügyben a 68400/1914. I. M. rendelet 26. §-ában előírt eljárás lefolytatását követően a következő végzést hozta.⁶

A törvényszék a Vágó Rezső elsőrendű és a Magyar Keményfaipari rt. másodrendű panaszlottát vétkesnek mondta ki az 1931. évi XX. tc. 14. §-ának 1. pontjába mulasztás elkövetésében. Ezt azzal valószínűsítették meg, hogy a felek között 1928. december 1-én létrejött és azt kiegészítő 1928. december 12-én, 1931. december 2-án és 1931. december 11-én kelt megállapodásokat az idézett törvény 16., illetve 2. §-ában meghatározott határidő alatt nem mutatták be a M. Kir. Kereskedelemügyi Minisztériumnak, holott e megállapodások a tűzifára vonatkozóan a forgalom és az áralakulás tekintetében a gazdasági versenyt korlátozó és szabályzó kötelezettséget tartalmaztak.

A törvényszék az elsőrendű panaszlottát 800 pengő, a másodrendű panaszlottát 1000 pengő pénzbírsággal sújtotta. Ezt az összeget 15 napon belül kellett befizetni a M. Kir. Kincstár számlájára. A törvényszék kötelezte a feleket továbbá az eljárás alatt felmerülő költségek megfizetésére is. A végzést kézbesíteni kellett a budapesti M. Kir. Ügyészségnek, a feleknek, valamint a M. Kir. Kincstári Jogügyigazgatónak. A kézbesítéstől számított nyolc napon belül a végzés ellen az illetékes ítéltáblához lehetett felfolyamodást benyújtani. A jogerős végzést a M. Kir. Központi Díj és Illeték Kiszabási Hivatalnak kellett megküldeni.

A törvényszék végzését a következőkkel indokolta. A Vágó Rezső rt. igazoló nyilatkozatában elismerte, hogy a felek között 1928. december 1-én létrejött megállapodás és azt kiegészítő megállapodások olyan rendelkezéseket tartalmaznak, amelyek a forgalom és az áralakítás tekintetében a gazdasági versenyt korlátozták, illetve ezek a megállapodások a gazdasági versenyt szabályzó kötelezettségeket állapítottak meg. Kérelmében előadta, hogy a bejelentést csupán azért mulasztotta el, mert arról, hogy ezek a megállapodások a bemutatási kötelezettség alá tartozó megállapodásoknak minősülnek, csak a Kartelbíró P. V. 5261/1932. sz. ítéletét követően győződött meg.⁷ Ebben az ítéletben

⁵ 1931: XX. tc. 15. §, RANSCHBURG NÁNDOR: *Karteljog, kartelszervezet*. Iparjogvédelmi Egyesület kiadása, Budapest, 1931. 124–127. pp., DOBROVICS KÁROLY: *A kartelek helyzete és működése Magyarországon*. Hellas-nyomda, Budapest, 1934. 209–214. p., DOBROVICS KÁROLY – KÓHÁZI ENDRE: *Kartel, árelemzés, külföldi törvények*. Monopol Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1938. 249. p., DOBROVICS KÁROLY: *Kartelismertek*. Monopol Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1937. 133–134. pp.

⁶ Budapest Főváros Levéltára (Továbbiakban: BFL.) VII. 1. d. 3070/1933. Cg. 34592/4. sz. Ugyanezt a jogesetet ismerteti: DOBROVICS 1934, 212–213. pp.

⁷ RANSCHBURG NÁNDOR: *A kartelltörvény joggyakorlata és annak alapján az 1932. év óta kibocsátott rendeletek az Árelemző Bizottságról, a kartellilletékről és a márkacikkek ármegállapodásairól*. Szerzői kiadás, Budapest, 1935. 41–42. pp., HOMOKI-NAGY MÁRIA: *Megjegyzések a kartellmagánjog történetéhez*. Versenytükrök 2016/ XII. évf. különszám II. 49–50. pp.

a Kartellbíróóság a jelen ügyben vizsgált szerződésekhez hasonló megállapodások kapcsán kimondta, „hogyan azok a kartell törvény rendelkezései alá esnek.”⁸ A Kartellbíróóság ítéletét követően a bejelentést azonnal meg is tette a Kereskedelemügyi Minisztériumhoz, és erre tekintettel kérte a késedelem enyhítő körülményként történő értékelését.⁹

A másodrendű panaszlott igazolási nyilatkozatában vitatta, hogy a közöttük létrejött megállapodások a kartelltörvény hatálya alá tartoznának, mert „szerint azok közönséges adás-vételi ügyletet képeznek.”¹⁰ Véleménye szerint ezekben a megállapodásokban gazdasági versenyt szabályzó megállapodásokról azért nem lehetett szó, mert a felek nem versenytársak, hiszen az elsőrendű kereskedő, míg a másodrendű termelő volt. A szerződések csak a másodrendű panaszoltat korlátozták, mivel ezek a szerződési feltételek a szállítási szerződésnél szokásos korlátozásai az eladónak, amelyek kartell jellegű kikötéseket nem tartalmaztak. Tagadta, hogy a megállapodások a Kartellbíróóság által érvénytelennek nyilvánított Vágó-Billitz féle szerződéshez hasonló korlátozásokat tartalmaztak volna. Az állította, hogy a megállapodással létrejött jogviszony 1932. március 1-én már nem is állt fenn.

A törvényszék nem vizsgálta a Vágó-Billitz féle szerződést. Ennek ellenére megállapította felek között létrejött megállapodások elemzését követően, hogy azok több olyan rendelkezést tartalmaztak, amelyek a kartelltörvény 1. §-ának hatálya alá estek. „A kartell törvény rendelkezései ugyanis nem csupán a kifejezett kartell szerződésekre vonatkoznak, hanem minden olyan megállapodásnak a bemutatási kötelezettségét előírják, amely arura vonatkozóan a forgalom vagy áralakulás tekintetében vagy egyébként a gazdasági versenyt korlátozó vagy a gazdasági versenyt más módon szabályzó kötelezettséget állapít meg, tehát szállítási szerződés is eshetik az 1931. évi XX. t. c. rendelkezései alá és pedig függetlenül attól, hogy csak az egyik féllel szemben állapít meg korlátozásokat.”¹¹ A törvényszék azt tartotta fontosnak, hogy az üzleti feltételek a gazdasági versenyt szabályozzák és a megállapodások nem alakulmányos üzlet lebonyolítására irányuljanak, hanem arra, hogy tartósan meghatározzák a felek magatartását.

Jelen esetben a megállapodás egy huzamos, három évig terjedő jogviszonyt szabályozott a felek között, ami alapján a másodrendű panaszlott az általa gr. Esterházy Tamás pápa-ugodi és devecseri uradalmában kitermelendő összes tűzifa szállítására kötelezte magát. A szállítási szerződésben több korlátozásnak vette alá magát a másodrendű panaszlott. Konkrétan kötelezte magát arra, hogy az Esterházy uradalom területéről másnak, mint az elsőrendű panaszlottnak, fát nem ad el. A megállapodásban meghatározott tűzifamennyiséget köteles a másodrendű panaszlottnak felajánlani, és a felajánlott, de át nem vett fát a másodrendű panaszlott egyáltalán nem adhatta el Pápa területén, és egyébként is az elsőrendű panaszlottnak felajánlott vételárnál azt 10 %-kal magasabb áron hozhatta forgalomba. A megállapodás értelmében a másodrendű panaszlott kötelezettséget vállalt arra, hogy az elsőrendű panaszlott vevőinek nem fog fát eladni. Az elsőrendű panaszlottnak 3000 vagon fára vonatkozóan elsőbbséget biztosított a szerződés. Az 1931. december 2-án kelt pótmegállapodásban kikötötték, hogy a másodren-

⁸ BFL. VII. 1. d. 3070/1933. Cg. 34592/4. sz.

⁹ Kartellbíróóság működését ismertette: SZABÓ ISTVÁN: *A kartellfelügyelet szervezete és hatásköre az 1931. XX. törvénycikk nyomán*. Versenytükrök 2016/XII. évf. különszám II.76–79. pp.

¹⁰ BFL. VII. 1. d. 3070/1933. Cg. 34592/4. sz.

¹¹ BFL. VII. 1. d. 3070/1933. Cg. 34592/4. sz.

dű panaszlott bizonyos mennyiségű tűzifát csak 10 %-kal drágábban adhatja el harmadik személynek. A másodrendű panaszlott kötelezettséget vállalt arra, hogy az uradalmi alkalmazottak az uradalmi erdőből származó fát nem forgalmazhatnak és maga az uradalom sem forgalmazhat fát. Ez alól kivételt képezett az ún. száradék fa.

A bíróság megállapította, hogy „ezen szerződésbeli rendelkezések nyilvánvaló célja az volt, hogy a tűzifára, tehát az árura vonatkozóan a forgalom és ár alakulás tekintetében az I. r. és II. r. panaszlott között a gazdasági versenyt szabályozza, megállapítandó volt a bemutatási kötelezettség, függetlenül attól vajjon versenytársak-e a szerződő felek, függetlenül attól vajjon az I. r. panaszlott kereskedő, a II. r. panaszlott pedig termelő, mert a kartel törvény nem csupán azonos ipari vagy kereskedelmi szakmához tartozó vállalkozóknak egymás között létesített megállapodásaira, hanem a forgalmat és áralakulást szabályzó minden szerződésre alkalmazandó.”¹²

A bíróság nem fogadta el azt a kifogást sem, hogy a szerződéses megállapodással létrejött jogviszony már 1932. március 1-jén megszűnt, így a megállapodást nem kellett bemutatni, hiszen a bemutatási kötelezettségnek az alapszerződésre vonatkozóan a kartell törvény 16. §-ának értelmében a törvény hatályba lépésének napjától (1936. október 16.) számított 45 nap alatt, tehát 1931. november 30-ig eleget kellett volna tenni, mikor még a szerződés a másodrendű panaszlott szerint is érvényben volt.

Mivel a felek a bejelentési kötelezettségüknek nem tettek eleget, illetve az elsőrendű panaszlott azt csak megkésve teljesítette, velük szemben a kartell törvény 14. § 1. pontjában meghatározott mulasztást meg kellett állapítani és a pénzbírságot ki kellett szabni. A pénzbírság kiszabásánál az elsőrendű panaszlottal szemben enyhítő körülményként vette figyelembe a bíróság, hogy a panaszolt maga jelentette be a mulasztást.

A bíróság a panaszolt részvénytársaságok igazgatósági tagjaival szemben az eljárást megszüntette, mert a kartell törvény 14. §-ában meghatározott mulasztás miatt az eljárást csak a megállapodást megkötő kereskedelmi társaságok, mint a „mulasztást elkövető jogi személyek ellen és nem a társaságok igazgatósági tagjai ellen indítható meg, ugyanis mulasztás elkövetőjének maga a megállapodást létesítő jogi személyt” kellett tekinteni.¹³ A törvény pénzbírság kiszabását írta elő, így vele szemben a büntetés végrehajtását semmi nem akadályozta. Ezt azt jelentette, hogy a szerződést létesítő jogi személyeket vonták büntetőjogi felelősség alá. Az igazgatóság tagjainak felelősségre vonása beleütközött volna a büntetőjog azon általános elvébe, hogy csak a törvény kifejezett rendelkezése alapján lehet valakit büntetni. A kartell törvény nem tartalmazott olyan rendelkezést, ami alapján a kartellszerződést létrehozó részvénytársaság vagy szövetkezet igazgatósági tagjait kell büntetni a 14. §-ban meghatározott esetekben. Ezzel szemben az 1875. évi XXXVII. tc. 219 és 221. §§-ban kifejezetten megjelölték azokat a természetes személyt, aki a kereskedelmi vétéseket elkövethette. A hitelsértésről szóló 1932:IX. tc. is tartalmazta, hogy a büntetőjogi felelősség az ügyek elintézésénél azokat a személyeket terheli, akik az adott cselekményt elkövették. „De a kartel törvény szelleméből is folyik, hogy pénzbírsággal maguk a vállaltok sújtandók, mert a kartel törvény célja az, hogy a nagy vállalatok a közönség érdekeit sértő esetleges megállapodásait megakadályozza és éppen ezért a kartel törvény a pénzbírság kiszabásánál a cselekménnyel elért vagy

¹² BFL. VII. 1. d. 3070/1933. Cg. 34592/4. sz.

¹³ BFL. VII. 1. d. 3070/1933. Cg. 34592/4. sz.

elérni kívánt viszonyainak figyelembevételkor írja elő, amikor is a vállalatok gazdasági erejére és az általuk elérhető haszonra gondolhatott.”¹⁴ A vállalatok és nem az igazgatóság tagjainak a felelősségét támasztja alá a törvény 14. §-ának azon rendelkezése is, hogy bizonyos esetekben a kereskedéstől vagy az iparüzéstől való eltiltás is kimondható, mert e tevékenységet is a jogi személyek és nem a természetes személyek gyakorolták.¹⁵

A felek felfolyamodással éltek a törvényszék végzése ellen a budapesti M. Kir. Ítéltáblához. A bíróság nem nyilvános ülésén a következő végzést hozta. Az ítéltábla a másodrendű panaszlott felfolyamodásának csak részben, míg az elsőrendű panaszlott kérelmének egészében helyt adott, olyan mértékben, hogy a pénzbírság összegét 600-600 pengőre leszállította.

Pápa város polgármesterének 1933. augusztus 19-én kelt levele alapján megállapították, hogy a város éves faszükséglete 2500 vagon. A három évre kötött szerződés a másodrendű panaszlott által termelt évi 3000 vagon fa szállítására irányult, amelyet a pótszerződés évi 2684 vagonra csökkentette.

A bíróság megállapította, hogy a gróf Esterházy Tamás pápa-ugodi és devecseri uradalmából származó famennyiségből a bizonyos kivételekkel a másodrendű panaszlott nem adhatott el másnak csak az elsőrendű panaszlottnak. A többlettermelésből a másodrendű panaszlott vevőinek nem adhatott el vagonkételekben tűzifát. Az elsőrendű panaszlott nem volt köteles átvenni azt, ha a leszállított famennyiségből az adott évben 50%-nál több vegyes fa volt. Ezt ennek ellenére mégis fel kellett ajánlania az elsőrendű panaszlottnak. Ha azt átvette, akkor az árból 10 % kedvezményt kapott. Ha ez nem történt meg, akkor azt el lehetett adni másnak, de csak 10 %-kal drágábban. A bíróság szerint ezek a szerződésben kikötött feltételek az „ország távolabbi fapiaczaira a gazdasági versenyt korlátozó vagy szabályzó hatással már azért sem lehetett, mert az évi termelés az első két évben csak 500 vagonnal, az utolsó évben csak 184 vagonnal volt több, mint a legközelebb eső pápai piac évi szükséglete és így a távolabbi piacon kétségkívül hatástalan maradt.”¹⁶

Az ítéltábla csak a pápai piac vonatkozásában kérte ki a Kartellbizottság véleményét konkrétan arra, hogy volt-e versenykorlátozó hatása a megállapodásnak. A Kartellbizottság véleménye szerint a pápai piacra versenykorlátozó hatást gyakorolt ez a megállapodás.¹⁷ A Kartellbizottsághoz intézett P. IV.49/1933/7. sz. megkeresés alapján a Bizottság 1933. június 30-án tartott ülésén az alábbi határozatot hozta: „A Vágó Rezső r.t. és a Magyar Keményfaipari r.t. között 1928. évi december hó 1-én kelt A./ jelű szerződésnek és a B./ és C./ jelű pótszerződésnek Pápa város piacának faáralakulására szabályzó és korlátozó kihatása volt, tekintettel arra, hogy a gróf Esterházy Tamás uradalmának fakitermelési helyei, Devecser, Ajka, Franciavágás vasúti államosok közelebb fekszenek Pápához, mint egyéb vasúti állomások.”¹⁸

A Kartellbizottság a következő kérdésekre kereste a választ. Az első fokú eljárásban hozott végzéshez elégséges volt-e a hivatkozott szerződések rendelkezéseinek az isme-

¹⁴ BFL. VII. 1. d. 3070/1933. Cg. 34592/4. sz.

¹⁵ BFL. VII. 1. d. 3070/1933. Cg. 34592/4. sz.

¹⁶ BFL. VII. 1. d. 3070/1933. P. VI. 4913/1933. 11. sz.

¹⁷ BFL. VII. 1. d. 3070/1933. P. VI. 4913/1933. 11. sz.

¹⁸ Magyar Nemzeti Levéltár (továbbiakban: MNL.) K-184 1937. 4. tétel, 86293 alapszám, 86293 iktatókönyvi szám, Kartellbizottság: 2/kb/1937.

rete, továbbá, mely körülmények vizsgálatát tartja fontosnak a Kartelbizottság? A levéltári anyagok között megtalálható Kuncz Ödön szakvéleménye is az ügy kapcsán, ami a következőt tartalmazta. A felek szándéka az volt, hogy az eladó által kitermelt teljes famennyiséget a vevő vegye át a kikötött vételáron. Kérdésként merült fel, hogy a szerződésnek mely rendelkezései voltak kartell jellegűek?

Kikötötték a felek a szerződésben, ha bármely szállítási évben megállapítást nyerne, hogy a szerződésben meghatározott fánemekből az adott évben leszállításra kerülő tűzifamennyiségben az ugyanakkor szállítandó bükk és gyertyán famennyiség 50 %-ánál többet tennének ki, akkor a többletmennyiség szállítására az eladónak külön ajánlatot kellett tenni a vevő számára. Abban az esetben, ha vevő ezt az ajánlatot elfogadta, akkor az ott megjelölt árból 10 % engedményt kapott. Amennyiben a vevő az ajánlatot a kézhezvételtől számított nyolc napon belül nem fogadta el, akkor az eladónak lehetősége volt arra, hogy a felkínált többlet-famennyiséget, Pápa területén történő felhasználás korlátozásával, szabadon értékesíteni. Ezt azonban nem tehetette olcsóbb áron és egyéb kedvezőbb feltételek mellett, mint ahogy a többletmennyiséget a vevőnek írásban felajánlotta.

A szerződés szabályozta azt az esetet is, ha az erdőkitermelési engedélyt kiterjesztenék, amelynek következtében az évi fakitermelés a 3000 vagont meghaladná. Ebben az esetben is az eladónak elsősorban a vevőnek kellett volna a többletfát átadni a szerződésben meghatározott áron és feltételek mellett. Ha a vevő az átvételtől elállt, akkor értékesíthette ezt a mennyiséget, de tilos volt a tűzifát a pápai piacon eladni olyan vevő számára, akit a vevő a megállapodás időtartama alatt kiszolgált.

Kuncz megállapította, hogy a szerződések e rendelkezései a következő célt szolgálták. Megtiltotta, hogy az eladó versenyhelyezetet hozzon létre a vevő viszonylatában, és kötelezte az eladót arra, hogy a többletmennyiséget se adja el idegen személynek olcsóbban vagy kedvezőbb feltételek mellett, mint a vevőnek, aki a főmennyiség átvételére vállalt csak kötelezettséget.¹⁹

A szerződések ismertetett rendelkezéseinek értelmezése felvetett egy fontos kérdést. Milyen megállapodásokra terjedt ki a kartelltvény hatálya, azaz mi minősült kartellnek? A jogi szakvélemény szerzője a következő meghatározást adta: „A kartel jogilag önálló, egymáshoz hasonló, vagy egymással összefüggő tevékenységet folytató vállalatoknak az egyesülése avégből, hogy a termelést a fogyasztáshoz idomítsák, a szabad versenyt kikapcsolják vagy legalább lényegesen letompítsák és így áruiknak a piacon monopolszerű előnyét élvezzék.”²⁰

Véleménye szerint jelen esetben nem is az a fontos, hogy az ismertetett szerződési feltételek kartellnek minősültek-e vagy sem, hanem az, hogy a megállapodások az 1931. évi XX. tc. 1-ának hatálya alá tartoznak-e. A kartelltvény hatálya csakis olyan szerződésekre terjedt ki, amelyeket kartellnek lehetett minősíteni a kartell közgazdasági értelemben, vagy ahol a kartellcél határozottan felismerhető. Kuncz szerint a szerződés és a pótmegállapodás egyetlen egy kikötése sem tartozott a kartelltvény hatálya alá. Véleményét a következő indokokkal támasztotta alá. Versenytilalmat állítottak fel a többletmennyiség tekintetében és kötelezték az eladót, hogy a vevővel szembeni kikötött vé-

¹⁹ MNL. K-184 1937. 4. tétel, 86293 alapszám, 86293 iktatókönyvi szám, Kartelbizottság: 2/kb/1937.

²⁰ MNL. K-184 1937. 4. tétel, 86293 alapszám, 86293 iktatókönyvi szám, Kartelbizottság: 2/kb/1937. A kartell fogalmának meghatározásához: RANSCHBURG, 1935. 35–37. pp.

telárat adott esetben harmadik személlyel szemben fenntartsa. Véleménye szerint ez ún. „lehívásos vételügylet” volt, amiben kartellcél nem lehetett felfedezni. „Kartel. u.i. csak akkor áll fenn, ha két vagy több személy társas viszonyt létesít közös cél elérésére, közös érdek szolgálatában.”²¹ A vevő érdeke mindig ellentétes az eladóéval, hiszen a vevő minél kedvezőbb feltételek mellett szeretne vásárolni, az eladó pedig minél szigorúbb feltételek és drágább ár mellett akar eladni. Véleménye szerint jelen esetben adásvételi ügyletet szabályoztak. A felek nem tömörültek kartellbe, hogy a szabad versenyt szabályozzák és a piacot befolyásolják. Minden eszközzel arra törekedtek, hogy az ellentétes érdekeiket védelmezzék. A szerződésnek az a rendelkezése, miszerint megtiltja az eladónak, hogy a vevő által át nem vett többletmennyiséget a papai piacon eladja, vagy olyan harmadik személynek adja el, akit a vevő kiszolgál, nem minősülhetett szerződéses versenytilalomnak, nem szolgált kartellcél, hanem logikus következménye az adásvételnek.

A felek szándéka arra irányult, hogy a többletmennyiséget elsősorban a vevőnek kell átvenni. Ezt a célt szolgálta a szerződésben rögzített 10 %-os árengedmény is. A vevő viszont ezt csak akkor tudta teljesíteni, ha az átvett terméket el is tudja adni. Abban az esetben, ha az eladó a többletmennyiséget a papai piacon értékesítené, akkor veszélyeztetné a vevő által átvett főmennyiség értékesítését. Kuncz szerint ez is azt bizonyítja, hogy egyszerű vevő-védelemmel állunk szemben.²² A pótmegállapodás arra kötelezte az eladót, hogy a vevő által át nem vett többletmennyiséget ne adja el olcsóbb áron és kedvezőbb feltételek mellett harmadik személynek, mint a vevőnek. A rögzített kikötések kartellcél nem szolgáltak. A korlátozások csak is a többletmennyiségre vonatkoztak és csak akkor érvényesültek, ha a vevő nem reflektált a többletmennyiség megvásárlására. A vevő csak az eladó javára megállapított árnál olcsóbban értékesíthette ezt a mennyiséget. Az eladó külön ajánlata a többletmennyiségre csak a szerződéses ár alatt mozgatható. „Már pedig ennek az árnak méltányos és indokolt voltát a szerződés megkötése idején kellőképpen biztosította az a körülmény, hogy nagy mennyiséget lekötő vevő az ármegállapításnál kellő sulyal volt képes érvényesíteni a saját érdekét a lehető legalacsonyabb vételár kikötésével. Nem lehet ezt a kikötést úgy magyarázni, hogy a vevő itt a versenyt korlátozó az ő szerződéséhez idomított árat kényszerítené az eladóra”.²³ A vevő célja az volt, hogy előjogot biztosítson magának a vásárlásra és az átlagárat lefaragja.

A bíróság végzésének meghozatala során csak Kartelbizottság anyagai között megtalálható A, B és C mellékleteket vette figyelembe, amelyek a következők voltak: a vitatott szerződések már ismertetett pontjai, tájékoztató az 1933. VI. 30-án tartott kartelbizottsági ülés számára és a Kartelbizottság határozatát.²⁴ Kuncz Ödön ellentétes jogi szakvéleményére nem találunk utalást a bíróság végzésének indoklásában.

A másodrendű panaszlott saját maga adta elő felfolyamodásában, hogy a három éves jogviszonyuk alatt soha a többletmennyiség átvételi jogával nem élt és a fát minden esetben másnak adta el. A panaszlott a Kartelbizottság véleményét nem tartotta megalapozottnak, amelyet a következő indokokkal támasztott alá. A vasúti menetrend szerint Franciavágás vasútállomás 15, Gyömöre 19, Pápa Tészér 21 és Bakonyszombathely 50 vasúti km távol-

²¹ MNL. K-184 1937. 4. tétel, 86293 alapszám, 86293 iktatókönyvi szám, Kartelbizottság: 2/kb/1937.

²² RANSCHBURG 1931, 47. p.

²³ MNL. K-184 1937. 4. tétel, 86293 alapszám, 86293 iktatókönyvi szám, Kartelbizottság: 2/kb/1937.

²⁴ MNL. K-184 1937. 4. tétel, 86293 alapszám, 86293 iktatókönyvi szám, Kartelbizottság: 2/kb/1937. Vö.: BFL. VII. 1. d. 3070/1933. P. VI. 4913/1933. 11. sz.

ságra volt Pápától. Ez azt jelentette, hogy Pápa-Teszér állomásról jóval olcsóbb fuvardíj-tel mellett adhatta fel a fát Pápára, mint Bakonyszombathelyről, így a Franciavágáson feladott fával csak a Pápakovácsiról, továbbá a Vasváron és Vináron feladott; a Pápa-Teszéren feladott fával a fentiekén kívül csak a Gyömörén feladott fa konkurálódhatott Pápán.

Kétségtől ezért volt olcsóbb az elsőrendű panaszlott Franciavágásról Pápára szállított fája. Az elsőrendű panaszlott az iparvágánnyal felszerelt Esterházy-féle fatelepet is átvette az ellen érdekű féltől, amelynek következtében sínen hozta a város területére a fát, amelynek következtében nem terhelte a lerakás, a felrakás és a tengelyfuvarozás költsége. Az átveendő fát a Franciavágás és a Pápa-Teszér állomásokon lévő készletből vehette át az elsőrendű panaszlott. Amennyiben ebből a mennyiségből a 2864 vagon fát nem tudta volna kivenni, akkor lett volna joga csak a másodrendű panaszlottnak a távolabbi ajkai és devecseri állomásokról szállítani.

Erre tekintettel a bíróság megállapította, hogy a bemutatási kötelezettség beálltakor használt feladási állomásokról, Franciavágásról és Pápa-Teszérről szállított fára helyesen indokolta meg véleményét a Kartelbizottság.

Pápa város polgármestere által kiállított igazolás tanulsága szerint csak utolsó szállítási évben mutatkozott, hogy Pápára kiszabták és erdőmunkások tengelyen kezdtek fát szállítani, amit az akkor jelentkezett áremelkedés váltott ki.

„A kir. ítélőtábla tekintve, hogy ilyként nyilván közömbös kérdés az, hogy Pápán hány fakereskedő volt abban az időben, a fennebb kifejtettek okából a Kartelbizottság véleményét, mint kellően megalapozottat, elfogadta és ennek alapján megállapította, hogy a panaszlottak szerződése Pápa piacának faáralakulására szabályzó és korlátozó hatásúak voltak.”²⁵

A bíróság helybenhagyta az elsőfokú bíróság döntését a mulasztás megállítása kapcsán. A pénzbírság mértékét azonban magasnak ítélte, tekintettel arra, hogy a mulasztás nem volt szándékos, a „szerződésnek az áralakulást szabályzó, korlátozó hatása nem oly szembeszökő”.²⁶

Az ítélőtábla figyelembe vette, hogy az elsőrendű panaszlottnak kellett volna eleget tenni a bejelentési kötelezettségnek, így a kisebb mértékű bírság kiszabása nem indokolt, még abban az esetben sem, ha ezt elkésve is, de megtette. Neki kellett volna megállítani a bejelentési kötelezettség fennállását, hiszen a versenyt szabályzó kikötések az elsőrendű panaszlott javát szolgálták.²⁷

A levéltári források vizsgálata során megállapítható, hogy a rendes bírósági eljárást alapvetően rekonstruálni lehet a fennmaradt végzések alapján. Sajnos a teljes peres anyag legtöbb esetben leselejtezésre került. A kartelbírói és a kartelbizottsági anyagok, amennyiben azok a Magyar Nemzeti Levéltárban megtalálhatók, tovább segítséget nyújtanak a jogesetek értelmezéséhez, a kartelljog gyakorlati érvényesülésének bemutatásához a 20. században.

²⁵ BFL. VII. 1. d. 3070/1933. P. VI. 4913/1933. 11. sz.

²⁶ BFL. VII. 1. d. 3070/1933. P. VI. 4913/1933. 11. sz.

²⁷ BFL. VII. 1. d. 3070/1933. P. VI. 4913/1933. 11. sz.